

ВНДІ «Кондиціонер» був головним науково-дослідним органом у галузі виробництва обладнання для кондиціонування повітря та вентиляції, а також базовою організацією зі стандартизації, ціноутворення, нормування матеріалів та комплексних систем управління якістю продукції. Питома вага робіт у загальному об'ємі науково-дослідних та проектно-конструкторських роботах, що закінчувались створенням та впровадженням у виробництво нових машин та обладнання для кондиціонування повітря та вентиляції, а також прогресивних технологічних процесів склала у 1979 році – 80,5%. Завдяки вірним напрямкам роботи інституту та його ефективній співпраці з заводом «Кондиціонер» вже наприкінці 70-х років ХХ сторіччя найкращим закордонним та вітчизняним зразкам відповідало 49,3% обладнання для кондиціонування повітря [10, арк. 46].

Список літератури: 1. Кондиционирование воздуха: [Методические рекомендации для научных и инженерных работников, руководителей предприятий и организаций]. – Л.: ВЦСПС, 1971. – 90 с. 2. Кокорин О.Я. Установки кондиционирования воздуха. Основа расчета и проектирования. Изд. 2-е, перераб. и доп. / О.Я. Кокорин. – М.: Машиностроение, 1978. – 264 с. 3. Богословский В.Н. Кондиционирование воздуха и холодоснабжение: учебник для вузов / В.Н. Богословский, О.Я. Кокорин, Л.В. Петров; под ред. В.Н. Богословский – М.: Стройиздат, 1985. – 367 с. 4. Пеклов А.А. Кондиционирование воздуха в промышленных и общественных зданиях / Александр Антонович Пеклов. – [2-ое изд.]. – К.: Будівельник, 1980. – 161 с. 5. Державний архів Харківської області (ДАХО), ф. Р-6078 (Харківський завод «Кондиціонер»), оп. 1, спр. 198, арк. 3. 6. Центральний Державний архів громадських об'єднань України Ф. 1. (Центральний Комітет Компартії України), оп. 32, спр. 293, арк. 22. 7. ДАХО, ф. 2 (Харківський обласний комітет компартії України), оп. 13, спр. 2205, арк. 319. 8. Об опыте работы в кадрами на харьковском ордена Октябрьской Революции Заводе «Кондиционер» Ленина / [ред. М.Г. Овсянников]. – М.: ЦНИИТЭстроймаш, 1971. – 158 с. 9. Центральний Державний архів вищих органів влади і управління ф. Р-2605 (Українська республіканська рада професіональних союзів «Укррадпроф»), оп. 8, спр. 8630, арк. 38. 10. Центральний державний науково-технічний архів України, ф. 220 (відкрите акціонерне товариство «НДІ Кондиціонер» міністерства промислової політики України), оп. 1, спр. 39, арк. 46.

*Фесенко Г.Г.
м. Харків, Україна*

КУЛЬТУРА ПАМ'ЯТІ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ СХІДНОЇ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ ЕСЕЇСТКИ Ч. МІЛОША)

Пам'ять є не просто сховищем фактів, вона безперервно функціонує, реконструюючи уявлення про минуле [1, с. 55]. Оскільки суспільство є тим, що воно пам'ятає про себе, то актуальними для теперішнього України стають, зокрема, культурні реконструкції східноєвропейської історії. Минуле не дає себе «законсервувати», воно постійно опосередковується теперішнім. Те, як відбувається це опосередкування теперішнім, є виявом духовних потреб та інтелектуального потенціалу сучасності. У такій перспективі особливу увагу привертають рефлексії над минулим письменника-нобеліанта Ч. Мілоша у його есе «Родинна Європа». Ч. Мілош захоплює глибиною філософської рефлексії, зануренням в культурно-історичне буття, він спонукає до роздумів, аналізу й самоаналізу. «Провідна ідея «Родинної Європи» з позицій сьогодення видається провіден-

ційною. У ті часи, коли світ переживав конфлікти холодної війни та взаємне відчуження держав і народів, Мілош мріяв про європейську солідарність, про почуття спільної історії, традиції, культури, яке має поєднувати Захід і Схід континенту» [5, с. 21].

Для вітчизняної гуманітаристики, де європейська ідентичність у культурному просторі України потребує спеціального культур-філософського осмислення, актуальним є аналіз концептуального поля «родинної Європи», з її особливим антропологічним контекстом. Ч. Мілош актуалізує питання, що означає бути європейцем, коли ти народжений у Литві, Україні чи Білорусі.

Культура пам'яті в системі особистості, яка розвивається, не зводиться до здатності запам'ятовувати, зберігати та відтворювати минулий досвід. «Новий тип історичної особистості», що перебуває у світі, що швидко змінюється, не може бути акцентований на минулому. Центральною функцією пам'яті стає «просторово-часова (хронотопна) організація внутрішніх схем діяльності людини, їх координація з динамікою смислів, цілей, які розгортаються в актуальному, реальному просторі і часі» [3, с. 14]. Актуальними також стають моделі мнемонічних конструкцій світу (за Р. Лахманн), тобто способи, за допомогою яких людина намагається повернути минуле [2, с. 357]. Мілош пише про себе, спостерігає за тим, як речі (історичні події) змінювали пам'ять. Реальність зрозуміла як те, що «є» і реальність як те, що «було» є наслідком постійної роботи, котра відбувається в поетичній уяві. Презентує свій вимір минулого часу, і вірить у те, що одного разу минуло, переноситься в інший вимір і існує там назавжди.

Особистісна історія Ч. Мілоша невіддільна від історії Європи, його «Родинна Європа» – спроба інтелектуальної автобіографії, де міркування про власний життєвий шлях переплітаються з політичними та філософськими діагнозами, екскурсами в теологію, спогадами про людей і т.ін. Духовна біографія письменника накладена на сітку географічних координат Вільно – Варшава – Париж – Берклі – Краків. «Місто Вільно було екзотичним уже для мешканців Варшави, звідси висновок, що і в мені, зазначав письменник, – збереглося багато екзотики. Зіткнення двох цивілізаційних фаз, двох побутових спільнот поглиблювало мою засадничу неординарність» [4, с. 218–219].

Перебування на кордонах – типова ситуація для людини, вихованої у багатокультурній дійсності, вчить і пристосовує до універсалізму краще, ніж життя в однорідному середовищі. Автору властиве цілісно-динамічне зображення надзвичайно різноманітного культурно-історичного простору: «марксизм», «католицьке виховання», «предки», «Росія». «Париж... С-Петербург. Немає спільної міри там, де люди по-різному розуміють своє місце на землі. Чи чеснота виражається терплячим формуванням пейзажу протягом сторіч, клопотанням біля виноградників, різьбленням дубових шаф... чи радше в раптових поривах волі, здатної підняти С-Петербург на болотах над Невною?» [4, с. 201].

Ч. Мілош намагається вигримати універсальну перспективу бачення. Його часопростір розтягається і ширше, і глибше, ніж діапазон досвіду одного людського життя. Він звертає увагу на те, що європейська культурна традиція поза всіма подіями створила на всьому континенті мережу знаків, які свідчать, що мрії про Європу як спільноту – не утопія, що принаймні колись це було цілком реальним. Єдність Європи у її культурній спадщині, у реконструкціях того, що зберігається в індивідуальній й колективній пам'яті.

Письменник діалог Схід – Європа, з бажанням наблизити Європу до європейців [4, с. 13]. Метою спогадів стало пояснення європейцям, що означає бути зі Сходу, на чому ґрунтується драматизм історичних подій, які формували ментальність східного європейця. У певному сенсі письменник вважає себе типовим східним європейцем, характер-

ною рисою якого, на його думку, є відсутність форми – зовнішньої і внутрішньої; а його достоїнства – ненаситність інтелекту, пристрасність у дискусії, почуття гумору, щирість почуттів; його основний недолік – ним керує раптовий приплив або відплив внутрішнього хаосу. Ч. Мілош наголошує, що форма здобувається у стабільних суспільствах. У своїй передмові до «Родинної Європи» Ч. Мілош пише, що ідея книжки прийшла йому у Швейцарії, коли побачив помальовані у червоні квіти меблі, що служили поколінням місцевих селян. Власне тоді він відчув потребу пояснити Заходу долю Східно-Центральної частини Європи, населення котрої не мало ані багатства, ані політичної стабільності, коли одне покоління могло спокійно передати свій спадок і досвід іншому.

Ч. Мілош намагається розповісти про досвід Східної Європи як Європи іншої: «...уся суспільна структура Франції була цілком іншою. Як може шляхтич до кінчиків нігтів (чи спадкоємець його культури) порозумітися з міщанином до кінчиків нігтів? Суспільна структура зближувала Польщу з Росією: і тут, і там капіталізм з'явився пізно, не викарбувавши глибоких слідів у психіці» [4, с. 159].

Його світ становить неподільний зв'язок часу. Час у поезії Ч. Мілоша є великим часом культури. Письменник визнає спорідненість між людьми, що живуть в одному й тому ж часі, і то у країнах, віддалених між собою, у цивілізаціях, що не комунікують між собою. Наголошує, що із пришвидшенням інформації – посилюються взаємні культурні контакти, тому Вільно, Будапешт не були вилучені із загального культурного обігу. «США і Європа: належали ми до одного обігу здобутків культури ... вирішальною відмінністю була насолода кіно. З цього погляду йшлося про цілковиту паралельність у часі між мною і моїми ровесниками у Франції, Голландії чи Америки... кіно впливало одночасно на фасон дамських капелюхів, зачіски й стиль усмішок... Паралельність у часі забезпечували й книжки» [4, с. 75–77].

Письменник-нобеліант обізнаний у культурах багатьох народів: польській, литовській, французькій та американській, «він сміливо черпає з їхніх здобутків, вільно перетасовуючи у своїх віршах час і простір... Повторює у внутрішньому досвіді й оригінально модифікує дані поведінкові зразки, промовляє голосами з минулого. Буває вигнанцем, свідком, прочанином. Однак як вигнанець був позбавлений можливості повернутися на батьківщину, оскільки Литва, звідки він вирушив у свою подорож, у відомій йому історичній формі вже не існує. Існує лише в пам'яті її давніх мешканців. Як свідок, він не обмежується реєстрацією подій, у яких брав участь, а забезпечує їх моралістичним коментарем» [7, с. 17].

Ч. Мілош, народившись у Російській імперії, виріс на трьох мовах, і став, почасти за власною волею, почасти за волею обставин, – громадянином світу, існуючі кожного дня ніби у декількох цивілізаціях одночасно. Він писав на декількох мовах, перекладав як молодих сучасників, так і Старий Заповіт. Для нього це було принципово – існувати у різних просторах і різних часах одночасно. Тут виникає Європа не як географічне чи історичне поняття, а як ідея – це проблема, як жити у різних часах і просторах, й, разом з тим, з увагою до Іншої людини, народу, бо, за висловом П. Рікера «Інший потрібен, щоб зрозуміти, що у тебе є» [6, с. 458], «заявити про свою інакшість і дозволити протиставити себе іншим» [4, с. 123].

Разом з тим, звертаючись до інакшості Кракова чи Львова, Ч. Мілош, на нашу думку, вбачає різницю ступеня, а не якості європейської ідентичності (маючи на увазі європейську ідентичність у двох чинниках: появою місцевих урядів та університетів, де почалися вільні дебати). Письменник вчився в університеті, заснованому ієзуїтами, це був справжній європейський університет, працював у Кракові й Вар-

шаві – центрально-європейських містах, нових столицях XIX–XX ст. Для нього принципово – не відмовлятися ні від якої частини себе і своєї власної історії. Навпаки – бути і литовським, і польським, і американським і всесвітнім. У цьому сенсі у глобалізованій людини, якщо вона виникне, нема історії. Мілош принципово залишається людиною історії, він хоче розповісти й про свою «другість», й показати свою не чужість усім іншим (як на рівні історії, так і, особливо, на рівні ставлення до людини). Єдність людей обумовлена наявністю значимих для них смислових ансамблів, заданих історичною тенденцією у сфері розуміння, пояснення, інтерпретації історичних подій.

Європейська культура постає своєрідним «контактним» простором, що долає кордони між державами шляхом трансферу цінностей. У такому просторі ми упізнаємо один одного не через національну належність, а належність до єдиного ціннісного простору, на якому виростає європейська цивілізація (ше базуючись на римському праві та ідеї християнства, вона виробляє культуру особистості, особистості, як одиниці, яка приймає самостійні рішення, і сама за них відповідає).

Таким чином, Ч. Мілош запропонував актуальну перспективу прочитання європейської історії як «родинної Європи», як рідної, не чужої, й одночасно, із власним «кутом», власними долями, історією. Історичний досвід Східної Європи стає центральним у вирішенні проблеми існування серед Інших у XXI ст. Особливо актуальним стає досвід культурної толерантності Східної Європи (Ч. Мілош зростає на польсько-литовсько-єврейсько-російсько-білоруському культурному пограниччі).

Так, Ч. Мілош пише про Литву як полікультурну, толерантну, де протягом століть співіснували різні мови, різні релігії. Й хоча його сім'я з XVI століття користувалася польською мовою, він з дитинства чув слова латинського богослужіння, перекладав у школі Овідія, вчився католицькій догматиці та апологетиці. Приділяє увагу багатокультурній спадщині Великого князівства Литовського, де стосунки між різними громадами були переважно дружніми. Отже, говорячи про особливості східноєвропейської ідентичності, Ч. Мілош заперечує її «провінційність», чужість європейському «центру», оскільки культурні «кордони» рухливі, й можна стверджувати про особливу актуальність історичного досвіду Східної Європи для конструювання європейського простору у цілому.

Список літератури: 1. Арнаутова Ю.А. Культура воспоминания и история памяти // История и память: Историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л.П. Репиной. – М.: Кругъ, 2006. – С. 47–55. 2. Lachmann R. Cultural memory and the Role of Literature // Контрапункт: Книга статей памяти Г.А. Белой. – М.: РГГУ, 2005. – С. 357–372. 3. Ляудис В.Я. Культура памяти // Мир психологии: научно-методический журнал. – № 1 (25). – М; Воронеж: Московский психолого-социальный институт РАО, 2001. – С. 14–22. [Электр. ресурс]. – Режим доступа: http://lyutichee.narod.ru/reader_UP712_3.pdf. 4. Мілош Ч. Родина Європа / пер. з польськ. Л. Стефановська та Ю. Іздрік. – Львів: Літопис, 2007. – 390 с. 5. Поліщук Я. Розум поневолений і визволений // Український тиждень. Спецпроект «Чеслав Мілош: літописець XX століття». – 2011, 23–29 вересня. – С. 21. 6. Рікер П. Сам як інший / пер. з фр. – К.: Дух і літера, 2000. – 450 с. 7. Ф'ют А. Бути деінде // Український тиждень. Спецпроект «Чеслав Мілош: літописець XX століття». – 2011, 23–29 вересня. – С. 14–17.